

Mona Forsskåhl

HISTORIEN I SLANGEN OCH SLANGEN I HISTORIEN

Helsingfors har länge utgjort en tummelplats för språk. Förutom av varandra har svenskan och finskan under växlande förhållanden haft sällskap av ryskan, tyskan och engelskan. Hur och under vilka förhållanden språken har tumlat om under 1900-talet skall jag här försöka utreda. För detta ändamål får ordförrådet i det onormerade talade språket i staden, slangen, fungera som studieobjekt. Den lokala slangen torde nämligen avspegla de kulturella förändringar och språkmöten som ägt rum utanför de normerande krafternas verkningsfält, på stadens gator och torg. I slangen, skriver Ulla-Britt Kotsinas (1996:XIII), finner vi "ord som spridits från område till område samtidigt med att människor vandrat och kulturella förändringar ägt rum".

Det material som föreliggande studie bygger på är av varierande karaktär. Det tidigaste materialet består av slangord, excerperade ur dagspress, konventstidningar, komedier och revyer, samt ur finska slangordsförteckningar och kåserier sammanställda av Pentti Liuttu 1951. Till delar har även Wessmans "Bidrag till svensk slangordbok" (1994) bidragit med ord som varit i bruk före krigsåren. Materialet från tiden före krigsåren består av omkring 600 excerperade slangord av vilka drygt 250 finns belagda i texter och listor skrivna före år 1920. Något mindre än 350 ord finns första gången belagda i texter eller ordförteckningar nedskrivna 1920–1940.

Slangord som kommit in efter krigsåren finns upptecknade i Folkmålskommissionens (FMK) samling 199 som omfattar 1200 ord och i den slangordsförteckning om 223 ord som ingick i Nya Pressen 1955. Från och med 1950-talet tas slangord också i övrigt upp i dagspressen, vilket har medfört ett rikt tillskott till materialet för denna studie. Slangord från 1970-talet är däremot föga belagda vare sig i dagspress eller i övriga källor och följaktligen är materialet från denna tid litet till omfånget. Det rör sig om högst 100 ord. Från det därpå följande decenniet finns det däremot ett rikligt material i och med den omfattande enkätundersökning som presenteras i *Helsingforsslang nu* (Cantell & al. 1989). Under 1990-talet samlades inom ramen för det sammordiska projektet *Språkkontakt och ungdomsspråk i Norden (UNO)* ett material med slangord från olika orter i Svenskfinland.

Detta, liksom 1980-talsmaterialet, är insamlat genom enkäter där ungdomar fått vissa begrepp som de ombetts skriva ner slangmotsvarigheter till.

Materialet från tiden före 1980-talet består således av fritt associerade och valda eller ihågkomna ord som någon författare eller lingvist noterat och nedtecknat på eget initiativ, utan externt givna ramar, vare sig tidsmässiga eller begreppsliga. Gemensamt för materialet från före 1980-talet är att det har skrivits eller nedtecknats med tanke på och i vissa fall specifikt för en finlandssvensk läsekrets. Detta har sannolikt inverkat så att slangtalarna inte har skrivit ner ord de upplever som finsk slang även om de eventuellt själva både har kunnat och använt sådana ord.

Materialet från 1980- och 1990-talet har styrts externt både vad gäller tid och vad gäller begrepp. Däremot har frågan om språk inte nämnts för de ungdomar som anlitats som informanter. De har tvärtom ombetts skriva ner alla slangord de kan eller använder för begreppen i enkäten. Den enda begränsande faktorn i detta sammanhang har varit det faktum att det har varit modersmåls lärare som instruerat eleverna vid materialinsamlingen. Huruvida detta alls har inverkat på ungdomarnas urval av slangord är tvivelaktigt. Det faktum att så gott som en tredjedel av orden har finskt ursprung talar mot det.

Att materialet före och efter 1980-talet är så olika har konsekvenser för tolkningen av de kvantitativa resultaten. Siffrorna från de två olika materialtyperna är inte direkt jämförbara sinsemellan. De måste delas upp i tiden före 1980-talet och tiden efter det. En allmän trend kan däremot eventuellt läsas in i resultatet i sin helhet.

Språken i helsingforsslangen

Den finlandssvenska Helsingforsslangen har alltid hämtat ord och inspiration från flera olika språk. Att i samtliga fall bestämma vilket språk eller vilket ord i språket som har legat som grund då ett slangord har bildats är inte möjligt. Bakom många av slangorden förefaller det tvärtom ligga flera inspirationskällor och ursprung. I detta sammanhang vore det dock av vikt att vara konsekvent i beskrivningen av ordens ursprung. I den mån det låter sig göras har jag här valt att definiera ett ords ursprung som det eller de språk i vilka de befintliga morfemen har ingått vid den tidpunkt de har kommit in i Helsingforsslangen. Exempelvis slangordet *kaufa* 'köpa' har sitt ursprung i tyskan där verbet *kaufen* är ett standardspråkligt verb för 'köpa'.

Helt oproblematiskt är definitionen dock inte. Dels finns det ord som är alldeles nypåfunna, kanske tillfälliga skämtord, och knappast kan sägas ha något språkligt ursprung alls. I enkätmaterialet från 1980-talet t.ex. förekommer ordet *kaust* för så gott som varje bjudord. Dels finns det ord som är gemensamma för flera språk och ord som genereras genom finskan utan att det finska inflytandet syns på vare sig morfologisk eller fonologisk nivå. Exemplevis ordet *kunde* [konde] 'pojke' verkar komma in i den finska och den svenska slangen samtidigt i början av 1900-talet. Det standardsvenska ordet *kund* torde stå i bakgrunden. Men vilken roll finskan spelar är svår att fastslå. Kanske har finskan fungerat som slanggenerator och givit upphov till formen *kundi* som sedan har tagits upp i svensk form *kunde* i stadens svenska slang. Alternativt har den svenska formen *kunde* varit den ursprungliga och finskan har inte del i ordets ursprung alls, bara i dess vidare spridning. (Nyholm 1989:12f)

Ett annat exempel är ordet *mesta* 'plats'. Frågar man Helsingforsungdomar i dag från vilket språk *mesta* kommer svarar de flesta finska och av allt att döma har *mesta* använts i stadens finska slang innan det kom in i den svenska slangen. Men till den finska slangen har ordet kommit ur ryskan. Skall således *mesta* till sitt ursprung betecknas som ryskt eller finskt?

Exemplen visar att de siffror som görs upp över språkliga ursprung i ett slangordsmaterial ger en förenklad bild av en mångfacetterad verklighet. Slangen söker inspiration ur många källor och på många sätt. Alla dessa kan inte synliggöras genom enkel statistik. Därför bör de kvalitativa beskrivningarna av Helsingforsslangen och dess språkliga struktur under olika tider ses som de primära resultaten. De statistiska uppgifterna om ordens språkliga ursprung utgör bara en sammanfattning.

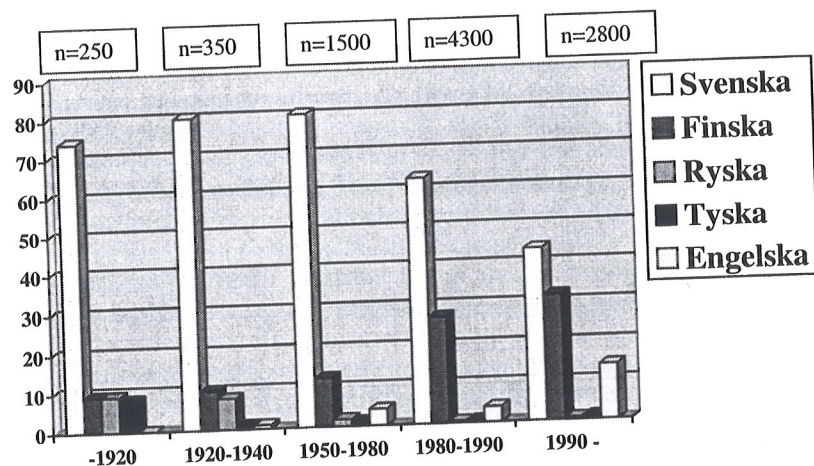
Svenskan och finskan ligger, naturligt nog, bakom den klart största delen av alla slangord genom tiderna. Men i Helsingforsslangen finns också ord ur ryskan, tyskan och engelskan. Tilläggas kan också att finskan och svenskan har lånat ord och ordbildningsmönster inte enbart ur standardspråket utan också ur olika lokala varieteter åt den Helsingforsslang som används och har använts av svensktalande helsingforsare. Exempel på detta kunde vara *doka* 'supa' som kommer från den dialektala formen *dåke* i Sibbo, Helsingfors grannkommun i öster (*Ordbok över Finlands svenska folkmål* 1982:529f).

Några enstaka ord ur franskan och spanskan har också funnit sin väg in i helsingforsslangen. Franskan användes av de borgerliga kretsarna redan på 1700-talet och har sannolikt satt sina spår i stadens slang ända sedan dess. De spanska influenserna är däremot av nyare datum, från de sista

decennierna under 1900-talet. Ett exempel utgör *bailando* 'dansa' som står för alla de avledningar (*bailu, baila, bileet...*) som gäller 1980- och 1990-talets festkultur.

En grov skattning av vilka språk som ligger bakom slangorden i Helsingfors under olika tidsperioder (fig. 1) omfattar språken svenska, finska, ryska, engelska och tyska. Både franskan och spanskan har under 1900-talet utgjort så små andelar av slangen att språken inte syns i figur 1. Staplarna i diagrammet anger procentuella andelar slangord på svenska, finska, ryska, tyska respektive engelska i slangen under olika perioder av 1900-talet. Antal ord som beräkningen från respektive period baserar sig på anges ovanför staplarna.

Figur 1. Procentuell fördelning mellan olika språk i den svenska helsingforsslangen under 1900-talet

I materialet från perioderna före 1980-talet dominerar svenskan som ursprung till slangorden. Detta kan som nämnts ha sin grund i materialformen. Det är således inte värt att direkt jämföra andelen svenska ord med andelar ord från de övriga språken under olika perioder. Däremot kan man observera hur tyskan under seklets första decennier, innan den allmänna folkskolan och läroplikten infördes på 1920-talet, stod för så gott som 10 % av slangorden. Efter detta minskar det tyska inslaget av allt att döma i slangen. Förklaringarna är knappast enkla och entydiga men det

faktum att folkskolorna kom att blanda barn och unga från olika befolkningsgrupper i staden kan ha en viss betydelse.

Under decennierna efter krigsåren, 1950–1980, minskar också andelen ryska slangord kraftigt. Detta har framför allt två orsaker. För det första försvinner flera sådana institutioner som har givit upphov till ryska slangord ur stadslivet. För det andra ökar andelen slangord från andra språk, framförallt engelskan, kraftigt under denna tid. Detta gör att ryskan, som inte längre genererar nya lånord, står för en allt mindre andel ord i stadens slang.

Kan man då se någon korrelation mellan vilka språk som talas i Helsingfors under decennierna före 1940-talet och de språk som slangen lånar sina ord ur? Svaret måste bli ett entydigt nej, så länge man bara ser till de statistiska uppgifterna. År 1900 var hälften av stadens invånare finskspråkiga, drygt 40 % svenskspråkiga, 5 % ryskspråkiga, 1 % tyskspråkiga, medan drygt en procent talade något annat språk. Därefter har andelen invånare med finska som modersmål hela tiden ökat. Redan 1910 utgjorde de finskspråkiga nästan 60 % av stadens totala invånarantal, medan de svenskspråkiga utgjorde 35 %. Vid samma tid hade de ryskspråkiga i staden minskat till 4 % och de tyskspråkiga till klart under 1 %. Tjugo år senare är fördelningen 70 % finskspråkiga, 28 % svenskspråkiga och mindre än 1 % rysk- och tyskspråkiga. (Statistisk årsbok för Helsingfors stad 1954:32).

Varför syns då förändringar i populationens sammansättning inte i slangordförrådet i föreliggande studie? En av de viktigaste orsakerna till detta är säkerligen det aktuella materialets art. Det är ändå skäl att också granska de olika språkgrupperna i staden för att se i vilka förhållanden de stod till varandra under olika perioder. Var grupperna enhetliga och hur såg de på varandra? Finns det eventuellt andra samhällliga faktorer som kan ha påverkat slangordförrådet?

Allmänt sett kan man säga att de som i början av seklet angav svenska eller tyska som sitt starkaste språk till stor del var högt utbildade personer, medan den ryska befolkningen till större delen bestod av personer utan skolbildning. En sjundedel av de rysktalande i staden kunde varken läsa eller skriva. Den finsktalande befolkningen delade sig däremot i två grupper; de som var tvåspråkiga, vilka till två tredjedelar var personer som fullgjort åtminstone folkskolan, och de som var enspråkigt finska, vilka till lika stora delar inte hade fullgjort folkskolan (sign. Publius i Hbl 20.3.1910).

De svenska, tvåspråkiga och finska invånarna i staden under 1900-talet går dock inte utan vidare att gruppera enligt samhällsklass och

bildningsgrad. Även om svenskan hade varit adelns och till stora delar också borgerskapets språk under så gott som hela 1800-talet började denna koppling mellan språk och samhällsklass raseras i början av 1900-talet. Det skedde av två skäl. Dels ökade andelen finskspråkiga akademiskt bildade, dels uppstod nya svensk- och tvåspråkiga grupper i de arbetarstadsdelar som i rask takt växte upp i stadens utkanter.

I de nya stadsdelarna var inflyttningen från landsbygden omfattande och där levde de finskspråkiga och svenskspråkiga sida vid sida med samma problem och under samma levnadsvillkor. Några språkliga stridigheter var det aldrig frågan om i dessa stadsdelar och kvarter, alla levde i likadana förhållanden och de gängbildningar som stred och gnabbades med varandra hade sin grund i gården, i kvarteret eller hela stadsdelen, inte i språket.

I de akademiska kretsarna väckte de språkliga attityderna däremot häftiga och motstridiga känslor. En kulmen nåddes i och med språkstriderna mellan svenska och finska akademiker på 1930-talet. Men man skall minnas att dessa inte berörde stadens arbetarbefolkning. Det var framför allt en strid mellan grupper och personer ur de bildade klasserna (Waris 1973:98, 101–105).

Orden i helsingforsslangen

Det är tveksamt om man över huvud taget kan tala om en finlandssvensk slang i Helsingfors under 1900-talets två första decennier. Närmast fanns det två finlandssvenska slangvarianter i staden. Den gamla slangen är de borgerliga studenternas och skolbarnens slang som till stora delar består av benämningar på skolämnen, skolkamrater och andra fenomen i skolelevs och studenters värld. Den nya slangen som växte fram under de sista decennierna på 1800-talet är arbetarklassens slang eller *stadislangen*. Inom denna myntas ord som anknyter till olika aspekter av livet utanför officiella institutioner som skola och universitet.

I skolslangen finns flera ord som kommit in i slangen från tyskan, exempelvis *bahej* 'uppståndelse', *donna* lånat från italienskan i tysk 1700-tals skolslang för 'skolflicka', *flux* 'förstaårsstuderande' (Liuttu 1951:2). Också adjektiven *grousig/grosig* [kortstavigt] 'stor', *snajdig* 'snygg, trevlig' och verben *kaufa* 'köpa' och *slafa* 'sova' kommer in i den borgerliga slangen redan på 1800-talets sida.

I skolslangen lever också det gamla slangsuffixet *-is* från latinets vidare. I början av seklet föreföll det vara ett vanligt nöje att på *eftis* 'eftermiddagen'

(numera eftermiddagshem för unga skolbarn efter skoldagen) lämna *fofisen* 'fotbollsspelet' för att springa förbi *jeppisen* 'polisstationen' till *Espis* 'Esplanadparken i Helsingfors centrum' och se *brankkisen* 'brandkåren' komma och släcka *eldisen* 'eldsvådan' på *lastisen* 'lastångaren'.

Det förefaller som om största delen av alla skolslangens ord bildades utifrån svenskan. Några exempel må vara substantiven *flamma* 'flickvän, kärlek', *tuting* 'sup', *hippa* 'fest' och *divare* 'diversehandel' samt verben *kraba* 'skolka', *vigga* 'låna' och *blada* 'röka'. Många av dessa ingår senare i den nya arbetarslang som skapades i de nya arbetarstadsdelarna.

Det som förenar de två slangvarianterna, skolslangen och arbetarslangen, under de två första decennierna av 1900-talet är de ryska orden. I kontakten med stadens ryska befolkning, mer eller mindre lagliga *tråkare* [kortstavigt] 'försäljare, handelsmän' på *narincken* 'stadens judiska torg' (av prep. uttr. на рынѣ) på torget'), *istvostjkar* 'hyrkuskar' och *birsar* 'taxibilar' skapades slangord som anknyter till handel och service.

Det ryska *lafka* 'butik' etablerades som centralt begrepp i Helsingfors redan i början av 1800-talet då de första *lafkorna* började växa upp i Skatuddens sjömanskvarter. De hade till en början mycket dåligt rykte, då handelsvarorna ofta var smuggelgods och sprit, men redan efter krigsåren uppfattades en *lafka* som vilken liten butik som helst.

Den nya slangvariant som i slutet av 1800-talet uppstod ute på gatan, utanför skolans och universitetets verkningsområde avviker till stora delar från skolslangen. Den skapades och levde framför allt i de nya tvåspråkiga arbetarkvarteren i stadens dåvarande utkanter. Denna slangvariant kallas *stadislang*, eller *Hesaslang* och omspanner andra och flera semantiska fält än den gamla borgerliga skol- och studentslangen. Dels har den ord för vardagsnära fenomen som källare: *klitsare* och strömning: *stribare*, dels har den ord för fenomen som var typiska för precis den miljö där den föddes. Gårdskarlen, *gåsisen*, sopade de *gatare* 'gatstenar' där barnen kastade *bulikor* 'stora stenar' innan det var dags för *lusgräftan* 'luskam' som tog bort *flatare* 'flatlöss' ur håret. *Snadiga flaidisar* 'små gräl, slagsmål' mellan gårdarnas *burgun* eller *kunder* 'pojkar' var vanliga och såg man inte upp kunde *jeparna* 'polisen' komma.

Under denna tid, decennierna efter sekelskiftet 1900, hade inte engelskan någon nämnvärd plats i slangen. Visserligen finns det i dagspressen belägg på att engelska ord används, men att de skulle ha etablerat sig i slangen under denna tid kan inte beläggas. Engelskans tid kommer efter krigsåren.

De finska orden etablerar sig däremot i den finlandssvenska helsingforsslangen fr.o.m. 1900-talets första decennium. Problemet för den

som analyserar slang från denna tid är dock att kunna avgöra vad som egentligen är finska och vad som är svenska. Exempelvis orden *friidu* 'flicka' och *kliffa* 'liflig, rolig' används i identisk form av både svensk- och finsktalande helsingforsbor. Vissa finska slangord från denna tid, som *hilkku* '25-pennisslant', *stärä* 'bra, utmärkt' och *uuno* eller *lärppä* 'dum, dålig', går dock att beteckna som finska eftersom de veterligen inte använts av svensktalande helsingforsbor i svenska kontexter.

Efter att folkskolan och läroplikten 1921 hade fört samman stadens svenska skolelever, oavsett social bakgrund, i särskilda svenska skolor började den borgerliga skolslangen och stadislangen smälta samman. Detta ledde till att de finska slangorden började vinna terräng. Samtidigt verkar orden med tyskt ursprung försvinna ur skolvärldens slang. Men också andra samhällskeenden under de två decennierna före krigsåren har lämnat sina spår i slangen.

I de olika arbetarstadsdelarna etablerades ökända ungdomsgång där finsktalande och svensktalande umgicks utan fördomar (Paunonen 2000). I dessa gång frodades slangen, som till en början inte sällan lånade ord ur svenskan. De slangvarianter som utvecklades inom gängen hade många egna ord, specifika för de olika *schacken* 'gängen'. Även om dessa ord till en början var i det närmaste hemliga kom flera av dem sedermera att bli allmångods också i helsingforssvenskarnas slang.

Förbudslagen, som i Finland varade från 1919 till 1932, förde in och aktualiserade en mängd ord som anknyter till alkohol. Under denna period introducerades ett flertal synonymer för flaska eller fickplunta: *flindra*, *flinda*, *flindare*, *flaschin*, *skago*, för alkohol: *bränko*, *spiri*, *snabare*, *nektar*, *tenu*, och för att dricka alkohol (och festa): *smaka*, *raffla*, *roiva*, *svirra*, *vara på supis*, *deka*. Av dessa är åtminstone *flindare*, *skago* och *tenu* gammal gängslang eller *sakislang* [kortstavigt] (Paunonen 2000: flindari; skagu; tenu).

Ekonomi i landet var under stora delar av perioden 1921–1939 dålig och även detta syns i slangordförrådet. Begrepp som *kani* 'pantlånekontor', *rådis* 'råtta' och *rännis* 'diarré' hör till slangen under denna period.

Men 20- och 30-talet innebar inte bara ekonomisk recession och förbudslag. 20-talet har senare kallats "det dansande decenniet". Vittnesmål om detta finns även i slangen. Att gå på *kondis* 'konditori' för att äta *baislare* 'bakelse' eller på *maskis* 'maskerad' för att *jora* 'dansa' hör till 1920-talets melodi. På biografalongerna visades för första gången amerikanska cowboyfilmer, som inspirerade till alldeles nya lekar. Med lekarna följde några av de första engelska orden i slangen: *indare* och

skobare 'indianer och cowboyar' blir snabbt en populär lek bland stadens *tjalin* 'barn'.

Det ökade finska inflytandet på slangen oroade emellertid dem som försökte slå vakt om det svenska språket i staden. Civic Kommonen, elev i Svenska normallyceum skriver i konventstidningen Nordan år 1925 att "skolslangen har rönt starkt inflytande från finskan och det ej alltid från högfinskan." Han nämner varnande exempel som *tarkka*, *eri*, *jänkkä* och *stärä* för 'bra, utmärkt' som exempel. Han försvarar dock slangens ställning och fortsätter: "nu består vår slang ej blott av löjliga och finskartade ord och vändningar. I den finns mycken uttrycksfullhet och humor, som saknas i det vårdade språket."

Efter krigsåren förändrades slangen i storstaden radikalt. Den nya orienteringen mot västvärlden förde med sig stora kulturella förändringar. Tyskan ersattes av engelskan som första främmande språk i många skolor. Film- och musikutbudet dominerades allt kraftigare av produkter från USA.

Samtidigt växte den finska befolkningsgruppen i storstaden kraftigt. Mellan åren 1930 och 1950 ökade stadens finskspråkiga befolkning med 140.000 personer, medan den svenska befolkningsgruppen under samma period ökade med bara ca 15.000. (Statistisk årsbok för Helsingfors stad 1954). En av grunderna till den stora befolkningsökningen var att industrialiseringen p.g.a. krigsskadestånden tog nya stormsteg. Det ledde till att bristen på arbetskraft i huvudstaden var stor och staden därför samlade nya invånare från hela landet. I Helsingfors t.ex. blev alla som hade tillräckligt bostadsutrymme tvungna att upplåta en del av sina hem åt underhyresgäster eftersom bostadsbristen var skriande.

I de svenskspråkiga ungdomarnas slang var dock den tydligaste förändringen de engelska orden som gjorde entré. Med de olympiska spelen som hölls i Helsingfors 1952 introducerades *cokisen* 'Coca Cola' för första gången i landet. Andra nya engelska ord från denna tid kan likaså förknippas med en ny ungdomskultur där *stylen* 'stil', *pleisin/placen* 'plats', *mani/money* 'pengar' och *gem* 'fest' hade en central position.

De ursprungligen ryska slangorden som bildats i början av seklet levde kvar i slangen efter kriget. Ungdomarna *bonja* 'förstod' nog ordet *lafka* 'butik', men associerade det inte längre till ryskan (enligt muntliga uppgifter av helsingforsare födda 1938–39). De var "bara slangord".

Med den ökade finska närvaron i staden ökade också finskans inflytande på slangen under decennierna efter kriget. En flicka kallades *pimu* eller *pulu* och *dongare* byttes ut mot *farkkur* 'jeans'. Det var framför allt vardagliga fenomen som i slangen vid den här tiden fick finska benämningar.

Med 1980-talet blåste så nya vindar. Benämningen *Hesa* försvann ur stadsslangen och ersattes av *Stadin*. ”*Hesa* används bara av junttar” ’landsortsbor’ (muntliga uppgifter av personer som var unga på 1980-talet).

Efter Kekkonen-erans slut började det relativt slutna och uppifrån styrda finländska samhället öppna sig för impulser utifrån. Detta skedde samtidigt med en explosionsartad ekonomisk tillväxt som i sitt kölvatten bar med sig en ny individcentrerad stadskultur, *Yuppi-kulturen* ’Young Urban Professionals, ung stadsbo’. Modellerna kom från USA och förmedlades genom olika kanaler. Film- och musikvärlden dominerades av anglosaxiska produktioner. Det nya fenomenet *bodybuilding*, som tätt hänger samman med den rådande egocentriska *Jag-generationen*, kom också från USA.

Televisionen blev i många helsingforsiska hem kabelansluten vilket ökade utbudet av kanaler. *Sky Channel* ’himmelskanalen’ blev ett begrepp. Denna nya kanal sände framför allt musikvideor och amerikanska tv-serier. Följden blev bl.a. att allt fler ungdomar i staden fick en passiv färdighet i talad engelska som tidigare generationer saknat. De lärde sig engelska ord så som de uttalas utan att nödvändigtvis veta hur de stavas.

I slangmaterial från denna tid syns detta i ett ökat antal engelska ord med svensk ortografi. På *beachen* ’stranden’ samlades *juppina* och *blasta på* ’öste på’. *Soundet* ’ljudet’ och *fiilisen* ’stämningen’ var *hyvä* ’bra’ och *pleisen* vimlade av *coola chicks* ’tuffa flickor’ i *tajts* ’åtsittande byxor’ och brunbrända *bodare* ’muskelbyggare’ (Nyholm 1984:62; 1998:91).

1980-talet var också decenniet då finskan blev tuff. Finska svordomar och könsord blev allt vanligare i huvudstadsslangen och finska slangord bredde ut sig på bekostnad av tidigare använda svenska former (Lehti-Eklund 1989:69). De gamla svenska formerna *spåra* och *skuru* ’spåravn’ fick stryka på foten för de nya *ratikka* eller *raitsika* (Nyholm 1984:57). En dum person kallades mer sällan *dumhuvud* på svenska än *mäntti*, *juntti* eller *pälli* på finska (Lehti-Eklund 1989:69).

Då sedan det ekonomiska uppsvinget vände och recessionen gjorde sig gällande i början av 1990-talet försvann många av de slangord som hänger ihop med *juppi-kulturen*. Direkt från finskan kom det nya ordet *lama* [kortstavigt] ’recession’ som i den finlandssvenska slangen böjs med svenska böjningsmorfem. Alla talade om *laman* [kortstavigt]. Det innebär dock inte att engelskans inflytande på slangen minskade. Tvärtom ökade de engelska orden i antal och det anglosaxiska inflytandet fortsatte.

Efter recessionen följde mot mitten av 1990-talet ett nytt ekonomiskt uppsving. Starkt knuten till detta är hela den nya IT-tekniken: datorer, mobiltelefoner och Internet. Med dessa nya medier kom den skrivna

engelskan in i ungdomarnas värld igen. Formerna var dock något förändrade. Då skolelever tidigare mötte den skrivna engelskan i skolan lärde sig 1990-talsungdomar skriva engelska också genom ”självstudier” på *nätet* ’Internet’. På nittioalet begränsade sig engelskans roll i slangen inte längre till vissa etablerade begrepp, mer eller mindre anpassade till svensk morfologi. I stället kom tillfällig kodväxling till engelska att fungera som ett element i huvudstadsslang. Det blev också vanligt med hela fraser på engelska som slangartade inslag i informella samtal (se t.ex. Londen 1994).

1990-talsslangens präglades också av andra drag. För det första ökade finskans andel i slangen ytterligare. De finska orden utgjorde nästan en tredjedel av alla ord i ett material samlat i slutet av 1990-talet, med *homo* [kortstavigt] ’homosexuell person’, *kyttä* ’polis’ och *kaveri* ’kamrat’ i spetsen (Forsskåhl 2000:6). För det andra gjorde många sverigesvenska ord entré i huvudstadens svenska slang, med bl.a. *tjejer* och *käk* och *stålar*. Detta är en tendens som redan kan skönjas i slutet av 1980-talet (Cantell & Salokivi 1989:52f). En bidragande orsak till att så har skett torde vara rikssvensk veckopress riktad till ungdomar, som blivit allt vanligare, och den nya finlandssvenska ungdomskanalen Radio Extrem som vunnit stor popularitet bland huvudstadens svensktalande ungdomar. Troligen har också Sveriges tv som på 1990-talet började sändas i Helsingfors inverkat i någon mån.

Den tredje stora trenden i 1990-talsslangens är gränsöverskridandet. Det har blivit mer regel än undantag att ord ur olika språk och ur olika stilnivåer inom ett och samma språk blandas och integreras morfologiskt och ortografiskt. Att i samma andetag tala om en *giltsi* (från engelskans girl) ’flicka’ och hennes *killefrendi* ’pojkvän’ är i dag alldeles naturligt. Då man alltså under tidigare decennier har växlat mellan språk började man på 1990-talet blanda dem. Samtidigt började språkblandningen spridas till andra stilnivåer än slangens och därigenom till andra situationer än de informella där växlingen mellan olika språk tidigare hört hemma. Detta sätt att blanda element ur olika sfärer har noterats också på sociologins område och benämns *Cross-over Culture* (Walker 1987:11).

Kan man bakom denna nya trend eventuellt se en förändrad inställning till normer och auktoriteter? Finlandssvensk slang behöver inte längre vara svensk, den behöver inte ens längre begränsa sig till ett språk eller en nivå i språket. På 1990-talet är ”slang = att blanda ord från finskan, engelskan och svenskan” (Helsingforsinformant i slangordinsamlingen 1998).

Hesa blir stadin – slangen speglar historien

Den finlandssvenska slangen i Helsingfors kan nästan sägas utgöra en spegelbild av historiska situationer, trender och skeenden. Helsingfors har från att ha varit en svenskdominerad småstad under starkt ryskt inflytande förvandlats till en tvåspråkig industristad och vidare till en stor finskdominerad stad med tydliga internationella drag. Samtidigt har slangen från att ha haft ett svenskt lexikon med finska, ryska och tyska inslag gått mot ett allt mer blandat ordförråd. Tyskan har så gott som försvunnit, följd av ryskan som i dag har en mycket liten plats i slangen. I stället har engelskan kommit in och rotat sig. Engelska är *in*. Detsamma gäller sverigesvenskan som sedan drygt tio år tillbaka stadigt vinner terräng i stadens svenska slang.

Det som framför allt har utmärkt helsingforsslangen genom hela 1900-talet är växlingen mellan språk. Under 1900-talets sista decennium har dock denna trend fått nya mått och former. Kraven på att följa normer och hålla sig inom existerande gränser har minskat på alla fronter, såväl språkliga som kulturella. Morfologisk och ortografisk blandning av två eller flera språk får en allt större omfattning och sprider sig till nya kontexter och stilnivåer. Uppfattningen om vad som är formellt och informellt är i omvandling, språket privatiseras, och också i helsingforsslangen kan vi se tecken på detta.

Källor

- Astra. 1954:12. Helsingfors.
 Berndtsen, A. 1893. *Den bestöjade divan*. Opublicerad nyårsrevy i 1 akt. Svenska Teatern. Helsingfors.
 Dagens Tidning. 10.4.1912
 Diktonius, Elmer. 1932. *Janne Kubik*. 1–2. Schildts Helsingfors
 Folkmålskommissionens samling, FMK 199
 Hufvudstadsbladet. 27.1.1910; 7.4; 7.10.1912; 28.2; 27.10.1925; 14.3.1926; 3.2; 5.2.1927; 26.2.1933; 9.4.1942; 23.4.1951; 1.5; 3.5; 19.7.1953; 24.7.1954; 9.3.1955; 29.5.1956.
 Klockarfar. 26.2; 26.3; 2.4; 9.4; 23.4; 30.4; 7.5; 14.5; 21.5; 28.5; 11.6; 18.6; 2.7; 3.12. 1927; 4.7; 18.7.1931.
 Nordan. 1925. Konventstidning. Helsingfors.
 Nya Pressen. 16.12.1911; 6.4.1912; 11.1; 17.1; 22.1; 24.1; 26.1; 29.1; 30.1; 31.1; 1.2; 2.2; 31.5.1951; 12.5.1953; 7.5; 14.5; 21.5; 28.5; 4.6; 8.6; 11.6.1955
 Nyström, Karl. 1896. *Nyårsrevy*. Opublicerat tillfällighetsskämt i 1 akt. Svenska Teatern. Helsingfors.

- Sjöblom, A. 1899. *Skuggornas nyårsnatt*. Opublicerad nyårsrevy i 1 akt. Svenska Teatern. Helsingfors.
 Teknologföreningens sångbok. 1928. Helsingfors.
 Veckans Krönika. 16.3.1912; 2.6; 18.8.1917
 Åbo Underrättelser. 29.1.1955.

Litteratur

- Cantell, Ilse; Lehti-Eklund, Hanna; Nyholm, Leif & Salokivi, Jouni. 1989. *Helsingforsslang nu. En skolenkät 1988*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:12.
 Drotner, Kirsten. 1996. "Cross-over culture and cultural identities". I: *Young. Nordic Journal of Youth Research* 4. 3-17
 Forsskåhl, Mona. 2000. "Killar och tjejer som dokar får krapula". I: *Språkbruk* 2:2000. Tidsskrift utgiven av svenska språkbyrån. Helsingfors. 3-9.
 Kotsinas, Ulla-Britt. 1996. *Stockholmslang – folkligt språk från 80-tal till 80-tal*. Stockholm.
 Lehti-Eklund, Hanna. 1989. "Generationsskillnader". I Cantell & al. 1989. 62-77.
 Liuttu, Pentti, 1952. *Helsingin slangin keskeistä sanastoa*. Opublicerad pro gradu-avhandling. Helsingfors universitet.
 Londen, Anne-Marie. 1994. "So what else is new. Om samtalsstilen under en herrmiddag". I: *Stilsymposiet i Göteborg 21-23 maj 1992*. Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket. Göteborg. 181-205.
 Nyholm, Leif. 1984. *Svenskt stadsmål i Helsingfors*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:8.
 Nyholm, Leif. 1998. "Finlandssvensk slang och rikssvensk". *Folkmålsstudier* 38. Helsingfors. 75-109.
 Ordbok över Finlands svenska folkmål. Bd 1 1982. Ahlbäck, Olav (red.). Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.
 Paunonen, Heikki. 2000. *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii*. Stadin slangin suursanakirja. WSOY. Helsingfors.
 Statistisk årsbok för Helsingfors stad. 1954. Helsingfors.
 Walker, John A. 1987. *Cross-overs. Art into pop – pop into art*. Comedia. London.
 Waris, Heikki. 1973. *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkän sillan pohjoispuolelle*. 2:a rev. upplagan. Helsingfors.
 Wessman, V.E.V. 1994. "Bidrag till svensk slangordbok". *Folkmålsstudier* 35. Helsingfors. 17-36.